

vede că bulgarii alcătuiau în 1877 miliție pămînteană pentru apărarea punctelor de comunicații, se ofereau ca ghizi și ca informatori ai trupelor rusești etc. Ca oameni de nădejde figurează în aceste acte și cunoscuții militanți și haiduci Panaiot Hitov și Filip Totiu. În scrisoarea de recomandare pentru un bulgar ca ghid, se precizează că el cunoaște foarte bine Oltenia.

Un caracter mai larg are articolul *Революционное народничество и национально-освободительное движение на Балканах в 1875—1886 гг.*, (Narodnicismul revoluționar și mișcarea de eliberare națională din Balcani în 1875—1886, p. 63—82). Raporturi între mișcarea revoluționară a narodnicilor și slavii de sud existau mai dinainte, după cum se vede din faptul că jurnalul emigranților «Вперед» era solicitat în Serbia, în unele orașe din Bulgaria, precum și de revoluționarii bulgari din București. Materialele inedite descoperite acum arată că aceste relații se largesc și capătă forme mai concrete în condițiile luptelor ce se desfășoară în Balcani, în anii 1875—1876. Narodnicii ruși din emigrație, în special curentul celor tineri în frunte cu S. M. Kravcinski, considerind că prin participarea la răscoala din Herțegovina vor câștiga experiență de luptă pentru acțiunile ulterioare din Rusia, trimit acolo un grup de voluntari. Participarea acestui grup, de altfel de durată destul de scurtă, nu a influențat cu nimic mersul răscoalei, dar participanții narodnici au putut să-și dea seama că revoluția socială dorită de ei nu putea fi înfăptuită înainte de eliberarea națională și că pot exista și alte forme de acțiune, care pot fi folosite în Rusia.

Grupul lui Bakunin de asemeni s-a interesat de evenimentele din Balcani și a socotit că ar fi momentul pentru înfăptuirea planului din 1872 de a da o lovitură în Serbia. În acest scop a fost trimis un reprezentant al grupului să ia legătura cu socialiștii din Serbia. Aceștia, privind lucrurile mai realist, nu au acceptat planul.

În 1876, emigranții narodnici, cu excepția unora din România, au fost mai unanimi în părerea că nu trebuie să contribuie la instaurarea la putere a unei burghezii naționale exploatare în locul feudalilor turci. De aceea Comitetul revoluționar central bulgar din România nu reușește să atragă pe narodnicii emigranți să se înroleze ca voluntari pentru Bulgaria, deși reprezentantul lor N. K. Sudzilowski (= dr. Russel) ia parte la pregătiri. În schimb în Serbia vor veni voluntari și în acest an, însă din Rusia, mai cu seamă din rîndurile studențimii de la Petersburg. Ulterior, aceștia vor fi foarte activi în luptele sociale din Rusia.

O altă serie de materiale din acest volum privesc istoria Serbiei și chestiuni de istorie iugoslavă.

Astfel, I. S. Dostian scrie *Об описании Сербии сделанном в 1830 г. русским офицером Розелион-Сапалским*, (Despre descrierea Serbiei alcătuită în 1830 de către ofițerul rus Rozelion-Sașalski, p. 104—116). Este vorba de o „Scurtă însemnare statistică despre Serbia” (32 file) și de o „Descriere statistică a Serbiei” (123 file), păstrate în Arhiva istorică militară. Autorul le-a întocmit din însărcinarea lui Diebici și Kiselev, care l-au trimis în Serbia pe lângă Koșebue, ca în chip formal să ia parte la discutarea problemei celor șase ținuturi nerestituite Serbiei. De această misiune a lui Al. Grigorievič Rozelion-Sașalski nu a știut nimic nici M. Gavrilović, autorul celei mai dezvoltate și mai documentate monografii despre guvernarea lui Miloș Obrenović. Ambele descrieri cuprind informații prețioase despre situația politică și economică a Serbiei, despre obiceiurile și psihologia poporului sîrb.

În continuare, E. P. Naumov prezintă *Ценные материалы по истории возрождения сербского государства*, (Materiale prețioase privind renașterea statului sîrb, (p. 117—119) de fapt o recenzie asupra volumului de documente „Tribunalul din Belgrad între 1819—1830”, apărut la Belgrad în 1964. Se face observația că țărani sîrbi au devenit proprietari deplinși asupra loturilor lor de pămînt în 1838 (prin Constituție) și în 1839 (prin legea promulgată) și nu în 1830 sau în 1833, cum s-a considerat în literatura de specialitate, inclusiv studiul introductiv la volumul recenzat.

Restul de materiale privesc mai îndeaproape relațiile iugoslavo-ruse. I. V. Ciurkina scrie despre *Югославские стипендиаты Славянского учительского Института в Петербурге (1866—1882 гг.)*, (Bursieri iugoslavi la Institutul Pedagogic slav din Petersburg (1866—1882 p. 123—128). Acest Institut a adăpostit în decursul anilor indicați 213 intelectuali slavi din părțile Austro-Ungariei, emigrați de acolo din cauza persecuțiilor. După ce se calificau în Institut, ei erau de obicei profesori de limbi clasice la liceele rusești. Dintre aceștia, 17 erau iugoslavi, marea majoritate sloveni catolici. Autorul urmărește cariera unora dintre ei în învățămîntul rusc. Mai bogate sînt datele despre Franz Celestin, un aprig militant pentru cauza